



Ірина Геннадіївна ЛУЦЕНКО,
кандидат юридичних наук
(Харківський національний університет внутрішніх
справ, м. Харків)



Тетяна Анатоліївна ШЕВЧУК
кандидат юридичних наук, доцент
(Харківський національний університет внутрішніх
справ, м. Харків)



Андрій Миколайович ЯЩЕНКО,
доктор юридичних наук, професор
(Харківський національний університет внутрішніх
справ, м. Харків)

ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ПІДРИВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОТИ УКРАЇНИ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВОЄННО-ЗЛОЧИННИХ ПРАКТИК У КІБЕРПРОСТОРІ

У статті досліджено нову кримінально-криміногенну загрозу – втягнення російськими спецслужбами українських неповнолітніх у підривну діяльність проти України в умовах російсько-української війни. Зазначено, що попри існуючі системи захисту прав дитини, війна виявила та посирила низку глибинних проблем у соціальній, економічній, інформаційній, освітньо-

педагогічній, сімейно-виховній та правоохоронній сферах, що створюють умови залучення підлітків до кримінальних практик. Проведено аналіз даних офіційної статистики та повідомлень правоохоронних органів України що свідчать про зростання підривної діяльності, фігурантами якої є неповнолітні. Виокремлено основні ознаки втягнення неповнолітніх у підривну діяльність проти України в умовах війни: використання цифрових платформ, корислива мотивація, прихована мета дій, застосування маніпулятивних практик. Акцентовано увагу на необхідності впровадження дієвих загальносоціальних і спеціально-кримінологічних заходів протидії досліджуваному виду кримінальних практик, зокрема за допомогою правоохоронних ініціатив, освітніх проєктів, інформування громадськості та захисту вразливих категорій дітей. У висновку зазначено про критично важливу роль держави у захисті дітей як запоруки збереження майбутнього держави та стабільності суспільства в умовах війни.

Ключові слова: неповнолітні, війна, втягнення у протиправну діяльність, підривна діяльність, ненависть, вербування, кіберпростір, кібербезпека, злочинність, протидія злочинності.

Постановка проблеми. Російсько-українська війна докорінно змінила життя всієї країни та суспільства. Серед громадян також, напевно чи лишилися ті, в долі яких війна не внесла корективи. Разом із цим, як у мирний час, так і під час війни, існують категорії осіб, які потребують особливого захисту держави. Не безпідставно однією з таких категорій є неповнолітні. З одного боку діти (особи до 18 років), і неповнолітні, як одна з вікових категорій (14–18 років), вважаються вразливими верствами населення за низкою факторів, а з іншого боку – це майбутнє країни, нащадки, продовжувачі української державності. Тож цілком закономірно, що «держава, суспільство, сім'я мають забезпечити якнайкращий фізичний, інтелектуальний та духовний розвиток дітей, здійснюючи розвиток культури і спорту, дбаючи про належний стан закладів здоров'я та медичної допомоги, формуючи ефективну освітню траєкторію, створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, готувати її до самостійного життя та праці»¹.

Втім, реалії воєнного часу свідчать про недостатню ефективність заходів захисту неповнолітніх, якими керувалися у довоєнний час. Про це свідчить невтішна статистика Офісу Генерального прокурора України, повідомлення Служби безпеки України (СБУ) та Національної поліції України (НПУ). Річ у тім, що РФ почала використовувати українських неповнолітніх осіб у своїй загарбницькій війні проти України.

Ціла плеяда українських вчених приділили значну увагу кримінологічним проблемам злочинності неповнолітніх, зокрема І. О. Бандурка, В. В. Голіна, С. Ф. Денисов, Л. В. Дундич, А. К. Закалюк, О. Г. Кальман, Ю. В. Орлов, О. С. Передерій, Н. З. Рогатинська, Н. В. Сметаніна,

¹ Тертишник В. М. Права і свободи людини. Київ : Алерта, 2022. С. 236

В. В. Сокурєнко, Т. В. Стаховський, Н. С. Юзікова, В. І. Шакур, А. П. Джука та ін. Свої праці науковці присвятили дослідженню умов та причин злочинності осіб цієї вікової категорії, розробили різні шляхи протидії їй. Разом із тим, наявність великої кількості наукових праць із зазначеної тематики, свідчить про постійну актуальність і затребуваність цієї тематики, малодослідженість окремих аспектів даного виду злочинності особливо в умовах російсько-української війни

Мета статті – виявити, описати ознаки, способи втягнення російськими спецслужбами українських підлітків у підрибну діяльність в умовах російсько-української війни, охарактеризувати кримінологічні засади протидії підрибній діяльності в умовах війни.

Виклад основного матеріалу. З початком повномасштабного вторгнення на територію України у 2022 році та продовж 2023 року рф не використовувала неповнолітніх у підрибній діяльності проти України, про що свідчить відсутність даних у статистичній звітності облікованих кримінальних правопорушень за відповідні періоди за такими статтями Кримінального кодексу (далі – КК) України як-от: ст. 113 (Диверсія), ст. 114-1 (Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань), ст. 114-2 (Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану) та ст. 258 (Терористичний акт). Проте, провальний бліцкриг по захопленню України, змусив спецслужби рф вдатися до пошуку інших способів ведення війни, серед яких можна виділити і внутрішню дестабілізацію ситуації в країні за допомогою українських неповнолітніх. Як свідчать статистичні дані, цей спосіб виявився дієвим і вже має свої результати у вигляді облікованих кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми або за їх участю у 2024 році, а саме: за ст. 113 ККУ – 9, за ст. 114-1 ККУ – 19, за ст. 114-2 ККУ – 1, за ст. 258 ККУ – 3; протягом січня-травня 2025 року ці показники становлять: за ст. 113 ККУ – 2, за ст. 114-1 ККУ – 6. І це лише дані офіційної статистики, поза якою лишається латентна злочинність. Щодо розмірів останньої у фахівців немає однастайності, проте спираючись на думки закордонних і вітчизняних спеціалістів, можемо припустити, що найменші показники латентності складають половину від усієї злочинності.

Про те, що рф використовує українських підлітків у війні проти України, і те, що дані офіційної статистики це лише верхівка айсбергу, свідчать численні повідомлення правоохоронних структур. Наведемо випадки вербування українських підлітків.

Кіберполіція України інформує про небезпеку вербування російськими спецслужбами для вчинення диверсій, зокрема – підпалів автомобілів українських військовослужбовців:

- поліцейські спільно з СБУ викрили схему російських спецслужб з вербування підлітків для вчинення диверсій. Юнаків віком від 13 до 18

років, яких росія втягнула в злочинну діяльність, затримано. Тепер їм загрожує покарання до 15 років позбавлення волі або довічне ув'язнення;

- на Миколаївщині затримали двох підлітків 16 та 17 років, які, спокусившись на «легкий заробіток» в інтернеті, облили легкозаймистою рідиною і підпалили дві автівки військовослужбовців на Одещині. Замовник цих підпалів перебуває за кордоном. За рішенням суду хлопцям обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою;

- затримання чотирьох мешканців Дніпропетровщини віком від 17 до 21 року, які підпалили військовий мікроавтобус у Дніпрі. Вони також діяли за завданням спецслужб рф, спокусившись на грошову винагороду (інформація станом на червень 2024 року)¹.

Станом на квітень 2025 року речник Служби безпеки України Артем Дехтяренко зазначив, що майже п'ята частина – 22% – тих, кого російські спецслужби завербували для своїх завдань в Україні, є неповнолітніми, їх використовували для підготовки диверсій чи терактів. «Підпали авто ЗСУ і диверсії на залізниці активізувалися приблизно із травня 2024 року. А з початку 2025 року спецслужби РФ вчергове показали, що у них немає ніяких червоних ліній і вони перейшли до терактів із використанням вибухівки. І для таких злочинів вербують навіть підлітків. Наймолодшими виконавцями російських замовлень, яких СБУ викрила на підпалі релейних шаф «Укрзалізниці», були 13-річні агенти-підлітки», – розповів представник СБУ².

У 2025 році ситуація з залученням російськими спецслужбами у підривно діяльність українських неповнолітніх дещо змінила свій характер. Так, начальник управління ювенальної превенції Нацполіції України Василь Богдан зазначив, що зараз у поліції спостерігають зниження кількості випадків вербування дітей, порівняно з минулим роком, водночас збільшилась кількість звернень про факти спроб вербування дітей: «Випадки вербування дітей почали з'являтися з квітня 2024 року і пік їхньої кількості був наприкінці літа – на початку осені минулого року. Потім тенденція почала спадати, але якщо на початку були дещо прості завдання, якщо можна так сказати – від підвалів релейних шаф та автомобілів, то зараз, як ми бачимо, підлітків вербують і для виконання різних диверсійних та терористичних завдань... Поряд із цим, ми спостерігаємо стрімке збільшення звернень до поліції про факти спроб вербування дітей»³.

Таким чином рф не тільки не припиняє вербувати неповнолітніх, а й схиляє їх до вчинення більш тяжких кримінальних правопорушень. Проте і це не є межею цинізму і жорстокості російських спецслужб у порівнянні з

¹ Вербування підлітків ворогом для скоєння диверсій: кіберполіція попереджає про небезпеку в інтернеті / Національна поліція України. URL: <https://npu.gov.ua/news/verbuvannia-pidlitkiv-vorohom-dlia-skoiennia-dyversii-kiberpolitsiia-poperedzhaie-pro-nebezpeku-v-interneti>.

² Речник СБУ: 22% серед завербованих спецслужбами РФ в Україні – це неповнолітні / Радіо свобода. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/news-sbu-pidpaly-ahenty-rf-statystyka/33368404.html?fbclid=IwY2xjawJaGalleHRuA2F1bQlXMAABHR2FX74SbjhsemV352uaa6dWVP5fMceqX9E120KyijUxNH7xWPDMDYJqew_aem_XdhSQ3l2lt7Fhfm43V-HQ.

³ Там само

ліквідацією завербованих неповнолітніх. Прикладом таких дій є інформація від пресслужби СБУ, яка повідомила про обставини вибуху в Івано-Франківську, а саме за наявними даними, російська спецслужба підірвала двох власних агентів, які переносили саморобний вибуховий пристрій у районі залізничного вокзалу: «за даними слідства, неповнолітні навчалися у коледжах і товаришували. В обмін на обіцянку грошей від окупантів вони за інструкцією російського куратора виготовили саморобну вибухову речовину та два саморобні вибухові пристрої, замасковані під термоси. Для конспірації фігуранти робили це в орендованій за гроші куратора квартирі в багатоповерхівці поблизу залізничного вокзалу».¹

Контент-аналіз повідомлень у засобах масової інформації, а також інформації офіційних вебпорталів Національної поліції У та СБУ дає можливість виділити наступні ознаки втягнення російськими спецслужбами українських підлітків у підривну діяльність в умовах російсько-української війни:

- *найпотужнішою платформою для вербування підлітків є Інтернет*, а саме соціальні мережі і месенджери, які користуються популярністю у молоді (Telegram, TikTok, Instagram, чати в онлайн відеоіграх тощо). Нажаль, доступ до дітей через мережу Інтернет і в мирний час був слабкою ланкою, варто лише згадати «групи смерті», як-от: «Синій кит», «Тихий будинок» тощо. Закритість такого месенджера як Telegram дозволяє приєднуватися до існуючих груп та створювати нові групи з метою подальшого вербування її учасників або ж шляхом «зламу» тих чи інших месенджерів;

- *способами вербування* найчастіше виступають пропозиції заробітку, а також шантажування, погрози, розважальні пропозиції тощо. Частіше за все неповнолітні купляються на пропозицію «легких» грошей за зовсім невинні дії, наприклад, зробити фото чи напис. Погрози можуть застосовуватися як до самих неповнолітніх, так і їх рідних і близьких. Шантажування може використовуватися на підставі зібраної інформації про особу в мережі Інтернет або її найближче оточення. Підступність ворога не має меж, дітей шантажують навіть фото зробленими штучним інтелектом. Окрім цього шантажування може використовуватися до осіб, які на певному етапі відмовляються від подальшої співпраці;

- *справжня мета діяльності носить прихований характер*. За три роки повномасштабної війни відвертих прихильників «руського миру» на території України поменшало, а ті, що лишилися намагаються не привертати до себе уваги правоохоронних структур. Тож пропозиції щодо початкових дій переважно носять завуальований характер, залучення до диверсійної діяльності відбувається поступово. Умовно кажучи, зробити фото об'єкту майбутнього посягання, придбання засобів для його знищення та безпосередньо саме знищення можуть бути виконані трьома різними

¹ СБУ: Росія організувала вибухи в Івано-Франківську, підірвавши завербованих підлітків / Радіо свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-sbu-rosiia-vubyhy-ivano-frankivsk/33345529.html>.

людьми. В подальшому, всі ці дії можуть покладатися на одну особу чи групу осіб;

- на боці ворога *працюють підготовлені фахівці*, які володіють техніками маніпуляції та розуміються на віковій психології. Ця теза підтверджується різноманітними методами вербування неповнолітніх та втягнення їх до кримінальної діяльності. На одних дітей тиснуть погрозами розправи щодо їх батьків, інших шантажують інформацією приватного характеру, комусь пропонують помститися кривдникам у такий спосіб та інше.

- *повний контроль за ходом підривної діяльності*, від моменту залучення до виконання поставленого завдання. Куратори вимагають докази, що підтверджують виконання поставлених задач: фото- і відеофіксація результатів виконаної роботи. Окрім цього куратори особисто надають консультації щодо виготовлення саморобних вибухових пристроїв або надсилають відео такого змісту та інше;

- *територіальна розповсюдженість*, ворог не обмежується регіонами наближеними до лінії фронту, цей вид кримінальних практик охопив всю країну від сходу до заходу і з півдня на північ. Підривна діяльність російських спецслужб, в першу чергу спрямована на дестабілізацію країни з середини, тож під ударом перебувають всі регіони країни;

- *ліквідація завербованих агентів*. Життя українських дітей для рф нічого не значить, пусте місце, тим більше для російських спецслужб це лише розхідний матеріал у підривній діяльності. У разі виникнення загроз у ході виконання завдання, завербовані агенти ліквідуються на місці. Звичайно, що інформація про такі радикальні дії завербованим особам не повідомляється, тож вони не йдуть свідомо на смерть, не є «смертниками».

Використання рф українських підлітків у підривній діяльності проти України в мовах війни є поганим сигналом для всього нашого суспільства і держави. Безцінний людський ресурс, фундамент майбутньої української державності вже роками назавсім полишає Батьківщину. Діти, які попри всі небезпеки і ризики залишилися в воюючій країні, потребують максимальної уваги і захищеності з боку держави.

Вербування ворогом наших дітей під час війни свідчить про наявність низки недоліків у таких сферах життєдіяльності, як-от: економічна, сімейно-виховна, психологічна, освітньо-педагогічна, інформаційна, правоохоронна та інші. Принагідно зазначити, що існуючі недоліки, не є чимось новим, вони в більшому або меншому ступені існували і в мирний час, проте війна, як кризове явище посирила їх і вони набули контекстуального характеру.

Зазначені сфери охоплюються кримінологічними рівнями протидії злочинності, передусім загальносоціальним та спеціально-кримінологічним. Загальносоціальний рівень охоплює заходи, спрямовані на розвиток і вдосконалення суспільних відносин, зменшення соціальних суперечностей та побудову фундаменту для нормального функціонування всіх соціальних сфер. Злагоджена діяльність у зазначених сферах, як і їх взаємозалежність, на загальносоціальному рівні є необхідною умовою

функціонування держави і суспільства, адже розлад в одній сфері спричинить наслідки в інших. Таким чином, прорахунки і недоліки призводять до таких криміногенних наслідків:

- в економічній сфері. Переформатування всієї сфери, воєнні витрати, залежність від міжнародних партнерів, штучні конфлікти, корупція, втрата сотень підприємств і тисяч гектарів землі, втрата інфраструктури, переадаптація бізнесу, безробіття та інші економічні катаклізми беззаперечно вплинули на фінансовий стан кожної родини. Негативний вплив відчули багато родин, і саме це може бути однією з підстав отримати «легкі» гроші, за які неповнолітні придбають гаджети, одяг, мотоцикл та інше;

- сімейно-виховна сфера. «Неблагонадійні», конфліктні, асоціальні сім'ї нікуди не ділися під час війни; додалися неповні родини через втрати на війні; тривала відсутність одного з батьків у зв'язку з несенням військової служби; зайнятість батьків у пошуку засобів до існування; перекладання батьківських обов'язків на освітні організації тощо;

- психологічна сфера. Не всі дорослі справляються з своїм психологічним станом, значна частина людей потребує психологічної допомоги різного ступеня, в тому числі й діти. Певною особливістю в цій сфері є відстрочений характер настання наслідків, що може нести реальну і потенційну небезпеку, як для дітей, так і для дорослих;

- освітньо-педагогічна сфера. Всі освітяни і педагоги здійснюють потужний вплив на формування особистості дитини, особливо їх участь важлива в сім'ях, зазначених у сімейно-виховній сфері. Професійність фахівців у цій сфері та їх матеріальна забезпеченість це дієвий запобіжник на шляху до протиправної діяльності їх вихованців;

- інформаційна сфера, переповнена інформацією різного штибу, що доволі часто має діаметрально протилежний характер. Безконтрольне споживання цієї інформації незрілою інтелектуально-психологічно особистістю сприяє формуванню викривленої дійсності, де підмінюються поняття, події, вороги і герої тощо. Враховувати треба і ту обставину, що досліджувана нами категорія осіб, все своє свідоме життя зростає в умовах війни, що почалася на сході України, і для якої слово «війна», нажаль, є буденним.

Спеціально-кримінологічний рівень передбачає комплекс заходів спрямованих саме на протидію злочинності, які є змістом роботи різних державних органів. Значна роль у протидії втягненню неповнолітніх у підривну діяльність проти України відводиться правоохоронним органам, які діють за напрямками: кримінологічна профілактика, відвернення та припинення кримінальних правопорушень. Станом на зараз такою діяльністю займаються такі правоохоронні органи та їх структурні підрозділи як:

- СБУ, яка запустила спеціальний чатбот «Спали» ФСБешника» для оперативного збору інформації про спроби вербування російськими спецслужбами. Його створено в телеграмі, оскільки цю мережу ворог

найчастіше використовує для того, щоб залучити громадян України, а особливо молодь і неповнолітніх, до підпалів авто ЗСУ, приміщень ТЦК, мінувань, різного роду диверсій і терактів¹.

Національна поліція України протидіє вербуванню дітей і підлітків через такі підрозділи як: ювенальна превенція, кіберполіція, Служба освітньої безпеки (експериментальний проект), в цьому напрямку також працюють поліцейські офіцери громади. Зазначені суб'єкти у своїй діяльності активно застосовують такі заходи, як:

- відвідування шкіл з метою проведення для дітей тематичних лекцій. Начальник відділу ювенальної превенції ГУНП в Тернопільській області Олег Добропольський зазначив, що з дітьми в закладах освіти з початку року нами проведено понад 1650 лекцій²;

- проведення онлайн зустрічей, як-от масштабний онлайн-урок під назвою «ПротиДІЙ», який об'єднав 30 тисяч учасників та 287 шкіл і коледжів, організований кіберполіцейськими Чернівецької області та фахівцями Департаменту освіти і науки Чернівецької ОВА³;

- проведення роботи з батьками під час проведення батьківських зборів. За словами начальника ювенальної поліції України Василя Богдана, правоохоронці говорять не тільки з дітьми, а й з батьками, з педагогічним колективом, пояснюють, як це виявити, як потрібно правильно розмовляти з дітьми⁴;

- інформування населення. Начальник вибухотехнічної служби ГУНП в Тернопільській області Ігор Васьків застерігає про, те, що виглядає як бомба, воно дійсно як бомба. Це якась ємність, замотана скотчем. Обов'язково завжди буває телефон прикріплений. Це може бути антена. Ну і засіб камуфляжу, тобто якась сумка для переноски, наплічник, коробка. Це явні ознаки, що це щось рукотворне і воно тут з'явилося, але там воно не повинно стояти. Категорично забороняється відкривати, переміщати, піднімати, щось намагатися від'єднати, якщо там якісь є дрони і так далі⁵.

Висновки. Резюмуючи, зазначимо, що відповідальність за безпеку дітей в умовах війни в значній мірі покладається на державу, в особі її органів. Діяльність останніх це не тільки убезпечення неповнолітніх від вчинення кримінальних правопорушень, а також збереження стабільності в

¹ СБУ закликає українців повідомляти через чатбот «Спали» ФСБешника» про спроби вербування для підпалів чи терактів / Служба безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-zaklykaie-ukraintsiv-povidomliaty-cherez-chatbot-spaly-fsbeshnyka-pro-sproby-verbuvannia-dlia-pidpaliv-chy-teraktiv>.

² Моргун І. Як спецслужби РФ вербують підлітків для терактів: коментарі поліцейських з Тернопільщини / Суспільне Тернопіль. URL: <https://suspilne.media/ternopil/983723-ak-specsluzbi-rf-verbuut-pidlitkiv-dla-teraktiv-komentari-policejskih-z-ternopilsini/>

³ Кіберполіція і освітня Чернівецької області провели інтерактивний урок «ПротиДІЙ» для 30 тисяч учасників / Кіберполіція України. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/news/kiberpolicziya-i-osvityany-cherniveczkoji-oblasti-provely-interaktyvnyj-urok-protydij-dlya-tysyach-uchasnykiv-1210/>

⁴ До поліції надійшли майже 70 заяв дітей про спроби завербувати їх Росією / Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4011531-do-policii-nadijsli-majze-70-zaav-ditej-pro-sprobi-zaverbuvati-ih-rosie.html>.

⁵ Як спецслужби РФ вербують підлітків для терактів: коментарі поліцейських з Тернопільщини / Суспільне Тернопіль. URL: <https://suspilne.media/ternopil/983723-ak-specsluzbi-rf-verbuut-pidlitkiv-dla-teraktiv-komentari-policejskih-z-ternopilsini/>

середині країни, зміцнення української нації, виховання правової свідомості, підвищення рівня медіаграмотності, вибудовування довірливих стосунків між суспільством (особливо дітьми) і правоохоронними органами. Зауважимо, що у створенні довірливих стосунків дітей, їх батьків і правоохоронців не останню роль відіграє експериментальний проект – Служба освітньої безпеки, започаткований у 2024 році в умовах війни. Зазначена служба є своєрідною гарантією безпеки для дітей, тож доцільність введення її на рівні держави є беззаперечно необхідною і доцільною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вербування підлітків ворогом для скоєння диверсій: кіберполіція попереджає про небезпеку в інтернеті / Національна поліція України. URL: <https://npu.gov.ua/news/verbuвання-pidlitkiv-vorohom-dlia-skoiennia-dyversii-kiberpolitsiia-poperedzhaie-pro-nebezpeku-v-interneti> (дата звернення: 01.07.2025).
2. До поліції надійшли майже 70 заяв дітей про спроби завербувати їх Росією / Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4011531-do-policii-nadijsli-majze-70-zaav-ditej-pro-sprobi-zaverbuvati-ih-rosieiu.html> (дата звернення: 01.07.2025).
3. Кіберполіція і освітяни Чернівецької області провели інтерактивний урок «ПротиДІЙ» для 30 тисяч учасників / Кіберполіція України. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/news/kiberpolicziya-i-osvityany-cherniveczkoyi-oblasti-provely-interaktyvnyj-urok-protydij-dlya-tysyach-uchasnykiv-1210/> (дата звернення: 01.07.2025).
4. Моргун І. Як спецслужби РФ вербують підлітків для терактів: коментарі поліцейських з Тернопільщини / Суспільне Тернопіль. URL: <https://suspilne.media/ternopil/983723-ak-specsluzbi-rf-verbuut-pidlitkiv-dla-teraktiv-komentari-policejskih-z-ternopilsini/> (дата звернення: 01.07.2025).
5. Речник СБУ: 22% серед завербованих спецслужбами РФ в Україні – це неповнолітні / Радіо свобода. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/news-sbu-pidpaly-ahenty-rf-statystyka/33368404.html?fbclid=IwY2xjawJaGalleHRuA2FlbQIxMAABHR2FX74SbjhsemV352uaa6dWVP5fMceqX9E12OKyjjUxNH7xWPDM DYJqew_aem_XdhSQ3l2lJt7Fhfm43V-HQ (дата звернення: 01.07.2025).
6. СБУ закликає українців повідомляти через чатбот «Спали» ФСБешника про спроби вербування для підпалів чи терактів / Служба безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-zaklykaie-ukraintsiv-povidomliaty-cherez-chatbot-spaly-fsbeshnyka-pro-sproby-verbuвання-dlia-pidpaliv-chy-teraktiv> (дата звернення: 01.07.2025).
7. СБУ: Росія організувала вибухи в Івано-Франківську, підірвавши завербованих підлітків / Радіо свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-sbu-rosiia-vubyhy-ivano-frankivsk/33345529.html> (дата звернення: 02.07.2025).

8. Тертишник В. М. Права і свободи людини : підручник. Київ : Алерта, 2022. 432 с.

9. Як спецслужби РФ вербують підлітків для терактів: коментарі поліцейських з Тернопільщини / Суспільне Тернопіль. URL: <https://suspilne.media/ternopil/983723-ak-specsluzbi-rf-verbuut-pidlitkiv-dla-teraktiv-komentari-policejskih-z-ternopilsini/> (дата звернення: 02.07.2025).

Стаття надійшла до редакції 05.07.2025

Iryna H. LUTSENKO,

PhD in Law, Associated Professor

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

Tatiana An. SHEVCHUK,

PhD in Law, Associated Professor

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

Andrii M. YASHCHENKO,

Doctor of Science in Law, Professor

(Kharkov National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

INVOLVEMENT OF MINORS IN SUBVERTIVE ACTIVITIES AGAINST UKRAINE: CRIMINAL ANALYSIS OF WAR CRIMINAL PRACTICES IN CYBERSPACE

This article examines a pressing criminological issue: the involvement of Ukrainian minors in subversive activities against Ukraine orchestrated by Russian special services during the ongoing Russian-Ukrainian war. It highlights that, despite existing child protection systems, the war has exposed and intensified various profound problems across social, economic, informational, educational, familial, and law enforcement areas, which create conditions for the involvement of adolescents in criminal practices. The author analyzes official statistics and reports from law enforcement agencies in Ukraine, which indicate a concerning rise in subversive activities involving minors. Key indicators of this involvement include the use of digital platforms, selfish motivations, concealed intentions behind actions, and the employment of manipulative tactics. The article stresses the importance of implementing effective general and specialized criminological measures to combat these criminal activities. It emphasises the need for law enforcement initiatives, educational programs, public awareness campaigns, and protective measures to support vulnerable children. The author concludes by underscoring the critical role of the State in safeguarding children, viewing this commitment as vital for ensuring the future stability of the State and society during wartime.

Keywords: *minors, war, involvement in illegal activities, subversion, recruitment, cyberspace, cybersecurity, crime, combating crime.*